

HUMAN
RIGHTS
WATCH

“Сизди өлтүрө турган болсо бизге чалыңыз”

Кыргызстандагы үй-бүлөдөгү зомбулукка карата мамлекеттин чара көрүүсү

HUMAN
RIGHTS
WATCH

“Сизди өлтүрө турган болсо бизге чалыңыз”

Кыргызстандагы үй-бүлөдөгү зомбулукка карата мамлекеттин чара
көрүүсү

Copyright © 2015 Human Rights Watch
All rights reserved.
Printed in the United States of America
Cover design by Rafael Jimenez

Human Rights Watch defends the rights of people worldwide. We scrupulously investigate abuses, expose the facts widely, and pressure those with power to respect rights and secure justice. Human Rights Watch is an independent, international organization that works as part of a vibrant movement to uphold human dignity and advance the cause of human rights for all.

Human Rights Watch is an international organization with staff in more than 40 countries, and offices in Amsterdam, Beirut, Berlin, Brussels, Chicago, Geneva, Goma, Johannesburg, London, Los Angeles, Moscow, Nairobi, New York, Paris, San Francisco, Sydney, Tokyo, Toronto, Tunis, Washington DC, and Zurich.

For more information, please visit our website: <http://www.hrw.org>

“Сизди өлтүрө турган болсо бизге чалыңыз”

Кыргызстандагы үй-бүлөдөгү зомбулукка карата мамлекеттин чара көрүүсү

Кыскача мазмуну	1
Сунуштар	6
Кыргызстандын Президентине	6
Кыргызстандын Өкмөтүнө жана Парламентке (Жогорку Кеңешке)	6
Ички Иштер Министрлигине	8
Социалдык Өнүктүрүү Министрлигине	10
Юстиция Министрлигине жана Жогорку Сотко	10
Башкы Прокуратурага	11
Саламаттыкты Сактоо Министрлигине	12
Адам укуктары иштери боюнча Акыйкатчыга	13
Кыргыз республикасынын өкмөтүнүн жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелерди чыңдоо боюнча мамлекеттик агенттигине	13
Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын этностук, диний саясат жана жарандык коом менен өз ара аракеттенүү бөлүмүнө	13
Мамлекеттик Каттоо Кызматына	14
Диний Тажрыйбаларга	14
Аксакалдар Кеңешине	14
Европадагы Коопсуздук жана Кызматташтык Уюмуна	15
Европа Кеңешинин Парламенттик Ассамблеясына (ЕКПА)	15
Европа Биримдиги жана ага мүчө өлкөлөр сыяктуу Кыргызстандын ички кызматташ уюмдарына	16
Кыргызстандагы Өкмөттүк Эмес Уюмдарга	16

Кыскача мазмуну

Гүлнара Б. жана анын жолдошу 15 жыл чогуу жашашкан. Бирок, 2003-жылдан баштап жолдошу Гүлнараны катуу сабап баштаган. 2012-жылдын бир күнү кечинде Гүлнаранын жолдошу мектептеги бүтүрүүчүлөрдүн жолугушуусунан кийин Бишкектеги үйүнө кайтып келип, Гүлнарага карата ар кандай сөздөр менен мазактай баштайт. Өзүнүн бул окуясы тууралуу Гүлнара буларды айтып берди:

Мен жолдошумду сабырдуу болуп, мени мазактаганды токтотуусун сурандым. Буга ал мындай деп жооп кайтарды “бул менин үйүм, мен үйүмдө каалаганымды кыламын”. Мен ордуман турдум да “мейли, үйүңдө каалаганыңды кыла бер” деп айтып, үйдөн чыгып кетүүгө камымды. Бирок, ал мага жетип келип “токто” деп кыйкырды. Мен эшике чуркап чыктым. Ал менин чачыман кармап алып, башымды цементтелген жерге ургулап кирди. Айла жок, мен андан кечирим сураганга мажбур болдум.

Күйөөсү сабагандын кесепетинен Гүлнара оор жаракат менен 10 күнгө доктурга жатты. Ал ооруканада жатканда, доктурлар Гүлнаранын уруксаатысыз, ага кабарлабастан милицияга кабар беришкен. Акырында Гүлнара бул окуя тууралуу милицияга арыз жазган, бирок укук коргоо органдары анын жолдошуна карата корук кат талап кыла алганын маалымдашкан эмес жана ага карата эч кандай иш козгошкон эмес. Гүлнаранын жашоосунда күйөөсү тарабынан уруп-согуу токтогон эмес. Гүлнара күйөсүнөн кетип калууга бир нече жолу аракет кылган. А түгүл 2010-жылы аны менен ажырашып да көргөн. Бирок, күйөөсү менен кайра жарашууга туура келген. Анткени ал балдарынын ар тараптуу басмырлоого кабылып, “атасыз” калуусун уят нерсе деп эсептеген. Он жылдык уруп-сабоодон кийин, күйөөсү Гүлнарага бычак сайып, Гүлнара ага карата арыз жазууга туура келген. Гүлнаранын айтымында алардын соту эки жылга созулуп, азыркыга чейин жолдошу жазаны албай же айып төлөгөн эмес.

Кыргызстандын өкмөтү үй-бүлөдөгү зомбулуктун жабырлануучуларына тиешелүү жардам, коргоо же жардам акы көрсөтүүдөн аксап жаткандыгын Гүлнаранын башынан болуп өткөн окуя тастыктай алат.

*****

Бул макалада Хюман Райтс Вотч уюмунун 2006-жылдагы Кыргызстандагы үй-бүлөдөгү зомбулук жана ала качуу тууралуу макалага тоолуктоолорду киргизди. Ошол жылдан

бери, Кыргызстандын өкмөтү мыйзамдарга өзгөртүүлөрдү киргизип, аялдарга карата болгон зомбулукка көз карашты өзгөртүү жана жоопко тартылбай калгандарды азайтуу үчүн ар кандай акцияларды өткөрүп келди. Мисалы үчүн, 2013-жылы өкмөт ала качуу үчүн жазаны көбөйттү. Тилекке каршы, көйгөйлөр дагы эле бар.

Бул макалада өкмөттүн мындай үй-бүлөдөгү зомбулуктун жабырлануучуларына карата ар кандай кызматтарды көрсөтүүдө, колдоодо жана колдо бар коргоо чараларын колдонууда ийгиликсиз экендигин көрсөтөт. Ошондой эле, күнөөлүүнү жоопко тартып, соттук иштерди алып барууда, иликтөө амалдарын жүргүзүүдө аксап келет. Хюман Райтс Вотч уюму өткөргөн интервьюларда үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендер, ар кандай кызмат көрсөтүүчүлөр, милиция кызматкерлери, соттор, коомдук лидерлер жана мамлекеттик агентстволордун өкүлдөрү Кыргызстанда үй-бүлөдөгү зомбулук оор көйгөй бойдон калууда экенин тастыктаган жана жардамга муктаж же акыйкат издеген жабырлануучулар ар тараптуу тоскоолдуктарга дуушар болушаары белгилүү болгон.

Хюман Райтс Вотч уюму физикалык жана психологиялык жактан кордолуп, кээ бир убакта анын узак убакытка чейин тийгизген көйгөйү бар бир нече үй-бүлөдөгү зомбулук окуяларын каттаган. Хюман Райтс Вотч уюмуна аялдар күйөөлөрү баштарын тамдын дубалына же цементтелген жерге ургулаган; жаактарын сындырган; эс учун жоготтуруп, баш сөөктөрүн сындырган, бычак сайган, үбөлүк, ашканадагы темир жана башка курал-жарактар менен сабаган; кыштын кыраан чилдесинде бут кийимсиз же жылуу кийимсиз үйгө киргизбей койгон; боюнан түшкөнгө чейин тепкилеп-сабаган; бычак же күрөк менен кубалаган; муунтуп же тумчуктурган; өлтүрүү коркунучун келтирген; ооздоруна түкүргөн; жумуш орундарына барып аларды мазактаган жана башка ар түрдүү окуяларды айтып беришкен. Бир нече аял Хюман Райтс Вотч уюмуна турмушка өз каалоолору менен эмес, башка бирөөлөрдүн мажбуру менен чыккандарын, кээ бири ала качуу аркылуу турмуш курганын айтышты. Жабырлануучулардын үчөө 15-17 жашта болуп, турмуш курууга мыйзам 18 жашты талап кылса, алардын жашы төмөн экени Хюман Райтс Вотч уюмуна маалым болгон. Көпчүлүк учурларда аялдарга үй-бүлөдөгү зомбулук көп жылдар бою уланып, алардын күйөөлөрү же жарандык жолдошу тарабынан, кээде кайын-журту тарабынан көрсөтүлөт. Ал гана эмес, зомбулук бир учурда эркек бир тууганы тарабынан көрсөтүлгөнү катталган. Үй-бүлөдөгү зомбулуктун кесепетинен кээ бир аялдар узак убакыттагы физикалык жана психологиялык ооруларга дуушар болушат.

Үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккендер жардам алууда, өз укуктарын коргоодо жана адилеттик жетүүдө бир топ кыйынчылыктарга кездешет. Андан тышкары, алар ар кандай социалдык басмырлоого дуушар болушат. Мисалы: кандай болгон күндө да үй-

бүлөнү сактап калуу, басынтуу (стигма), элге уят болуу, экономикалык жактан көз каранды болуу, алсыз болуу, айрыкча мамлекеттик каттоодон өтпөй турмуш кургандар элден чыгып калуу жана күйөөсүнүн өч алуусунан коркуу. Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендер үчүн тиешелүү кызматтардын жоктугу, айрыкча убактылуу баш калкалай турган жайлар, укук коргоо органдары менен соттор тараптан эч кандай чара көрсөтпөгөнү, жардамдын жоктугу сыяктуу кызматтар тоскоолдуктардын катарына кирет. Ар тараптуу жактан Кыргызстан 2003-жылдагы үй-бүлөдөгү зомбулук мыйзамын өзү бузуп, эл аралык милдеттемелерди так аткарбай жатат.

Кыргызстанда аялдар жана кыздар ар деңгээлде үй-бүлөдөгү зомбулукка кабылышат, бирок, алардын бир аз гана бөлүгү катталып, анын ичинен кээ бири гана сотко өтөт. Кыргызстандын 2012-жылкы Демографиялык жана Ден-Соолук боюнча Сурамжылоосунда 15-49 жаш курактагы турмушка чыккан жана чыкпаган аялдардын жана кыздардын 28 пайызы үй-бүлөдөгү зомбулукка дуушар болгону катталган (сурамжылоодо жолдошу же жарандык жолдошу тарабынан физикалык, сексуалдык же ачуулануу зомбулук деп аныкталган). Бул сурамжылоого ылайык, физикалык же сексуалдык зомбулукка кабылган аялдардын жана кыздардын 41 пайызы эч качан жардамга кайрылышкан эмес же баштарынан өткөн зомбулук тууралуу эч кимге айтышкан эмес.

Өкмөттүк маалыматка караганда милицияга катталган үй-бүлөдөгү зомбулуктун кээ бири гана соттор тарабынан каралат. Сотко жеткендер көпчүлүк учурда кылмыш иши катары эмес, административдик иш катары каралып, жеңилдетилген жаза алышат. Административдик иш болгондо да, аз гана күнөөлүүлөр үй-бүлөдөгү зомбулук беренеси боюнча жаза алат. Көпчүлүк учурда, “ээн баштык” беренеси боюнча гана жаза алып калышат.

Кыргызстандагы үй-бүлөдөгү зордук-зомбулукту изилдөө үчүн азыркы учур өтө маанилүү. 2015-чи жылдын аягына чейин серепчилер жана мамлекеттик кызматтар 2003-жылда кабыл алынган мыйзамдын ордуна келе турган Үй-Бүлөдөгү Зордук-Зомбулук тууралу жаңы мыйзамдын долбоорун Жогорку Кеңешке алып чыгышат. Жаңы үй-бүлөдөгү зомбулук мыйзамы мурдагы мыйзамдагы коргоо жана оңдоо элементтерин сактап калуусу өтө маанилүү. Ошол эле учурда, мурдагы мыйзамдын жетишпеген жактарын көрсөтүп, мыйзамды ишке ашыруу механизмдерин да камтыш керек. 2003-жылдагы Үй-бүлөдөгү Зомбулук Мыйзамы көптү үмүттөндүргөнү менен аз гана жетишкендиктерге ээ болду.

Парламент Кылмыш-Жаза Кодексин жана Жазык-Процесстик Кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүүнү караштырып жатат. Мындай кадам азыркы үй-бүлөдөгү зомбулук мыйзамын жакшыртуусу мүмкүн деген үмүт бар.

Бардык эле милиция, соттор жана өкмөт кызматкерлери үй-бүлөдөгү зомбулукка кайдыгер карашпайт. Кээ бир милиция кызматкерлери Хюман Райтс Вотч уюмуна аларга үй-бүлөдөгү зомбулук боюнча арыздар дайыма келип түшөрүн айтып, убактылуу корук кат жазып берээрин билдиришкен. Кээ бир жабырлануучулар соттор аларга ажырашууга же күйөөсүнөн алимент кестирип алууга жардам беришкенин айтышкан. Саламаттыкты Сактоо Министрлиги жана Ички Иштер Министрлиги үй-бүлөдөгү зомбулуктун жабырлануучуларына укуктарын коргоо боюнча колдонмо жана маалымат китепчесин даярдашкан. Чындыгында жабырлануучулар баш калкалаганга убактылуу жай, психологиялык жардам, адилеттүүлүкө жетүүгө кеңеш берүү сыяктуу кызматтар дээрлик мамлекеттик уюмдардын колунан келет. Бирок, кандайдыр бир жагдайда көбүнчө жабырлануучулар мамлекет тараптан колдоо ала алышпайт.

Кыргызстан аялдарды жана кыздарды зомбулуктан жана дискриминациялоодон коргоо боюнча бир нече эл аралык адам укуктарын коргоо боюнча документтерди ратификациялаган. Бирок, 2014-жылдан баштап күчүнө кирген, регионалдык өтө маанилүү келишим “Үй-бүлөдөгү зомбулук жана аялдарга карата зомбулукка бөгөт коюу жана күрөшүү боюнча Европа Кеңешинин Конвенциясын” ратификациялай элек. Кыргызстан Европа Кеңешине мүчө мамлекет болбосо да, бул документти ратификация кылуусу керек, анткени ал үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү боюнча кылдат иштелип чыккан жана багыт берет.

Кыргыз өкмөтү аялдарга болгон зомбулукка каршы, анын ичинде үй-бүлөдөгү зомбулук тууралуу мамлекеттик мыйзамдарды ишке ашырып, аялдарды жана кыздарды зомбулукка дуушар кылган мыйзамдарды жана салттарды өзгөртүүсү керек. Ички Иштер Министрлиги, Юстиция Министрлиги, Башкы Прокуратура жана Жогорку Кеңеш милиция кызматкерлерине, прокурорлорго жана сотторго тиешелүү тренингдерди улам-улам өткөрүп, үй-бүлөдөгү зомбулукка байланыштуу саясатты жана мыйзамдарга карата кылдат мониторинг жүргүзүп турушу керек. Ошондой эле корук кат берүү жана аны аткаруусу, күнөөлүүгө карата жаза колдонулушу керек. Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендердин сактыгы жана ден-соолугу үй-бүлөнүн бүтүмдүгүн сактап калуудан да маанилүү экендигин мамлекет ачык айтып, коомго билдириши керек. Андан тышкары, үй-бүлөдөгү зомбулук катталган учурда аны аксакалдар сотуна жиберүү сыяктуу мыйзамдарды кайрадан карап чыгып, тактоолорду киргизиши керек. Анткени, аксакалдар соту эки тарапты кайрадан жараштырып, жабырлануучу андан ары ала

турган жардамдарына тоскоолдук жаратат. Өкмөт кыздарды ала качуу сыяктуу ар кандай бирөөнүн өз каалоосуна каршы турмуш куруу жана 18 жаштан төмөнкүлөргө турмуш курууга тыюу салуу мыйзамдарын ишке ашырышы керек.

Кээ бир убактарда доктурлар жабырлануучунун уруксатысыз милицияга кабарлап койгон учурлар Хюман Райтс Вотч уюмуна маалым болгон. Мындай учурлар Дүйнөлүк Саламаттыкты Сактоо Уюмунун рекомендациясынын талабына каршы келип, жабырлануучу аялдын жардам алуусуна тоскоолдуктарды жаратат. Үй-бүлөдөгү зомбулуктун жабырлануучусу бойго жеткен адам болсо, анда аны доктурлар милицияга кабарлоо милдеттүү эмес экенин баса белгилеп, Кыргызстандын өкмөтү колдонмо китепче даярдоосу керек. Эгерде милицияга кабар беришсе, анда сөзсүз ал жабырлануучунун макулдугу менен гана болуусу зарыл. Мындан тышкары, үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккендер үчүн өкмөт убактылуу баш калкалоочу жай жана укуктук кеңеш берүүчү ар андай кызматтарды жайылтышы керек. Үй-бүлөдөгү зомбулукка жол берүүчү, жабырлануучуну күнөөлөө жана басынтуу сыяктуу коомдогу терс көз караштар жана социалдык салттар менен өкмөт күрөшүшү керек.

Мыйзамдарды ишке ашырууда ийгилиги жок болсо, Кыргызстан өкмөтү аялдарды жана кыздарды үй-бүлөдөгү зомбулукка эч бир коргоосуз калтырганы болуп эсептелет. Кыргызстан мыйзамдарына оңдоп-түзөтүүлөрдү киргизип, үй-бүлөдөгү зомбулуктарды токтотуу үчүн эффективдүү системаларды иштеп чыгып, күнөөлүүлөрдү жазалоо үчүн азыркы учур маанилүү болуп саналат. Мындай иштерди аткармайын, Кыргызстандын өкмөтү аялдарды жана кыздарды үй-бүлөдөгү зомбулук коркунучуна калтырганы улана берет.

Сунуштар

Кыргызстандын Президентине

- Үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү иштерин жана стратегияларын координациялоочу атайын өкмөттүк органды дайындоо.
- Аялдарга карата ар тараптуу зомбулукту, анын ичинде үй-бүлөдөгү зомбулуктарды сындаган ой-пикирин билдирип, ар кандай үй-бүлөдөгү зомбулук окуялары мыйзам чегинде иликтенип, жазага тартылуусуна кепилдик берүүчү стратегияларды жарыялап, аны иш жүзүнө аткара албаган укук коргоо жана сот органдары жоопко тартылышын эскертиши керек.

Кыргызстандын Өкмөтүнө жана Парламентке (Жогорку Кеңешке)

- “Кыргыз Республикасынын бир нече мыйзамдарына толуктоолорду киргизүү” 6-118/14 мыйзам долбоорун кабыл албоо (“Жайылтуу мыйзам долбоору”)
- “Кыргыз Республикасынын бир нече мыйзамдарына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү” 6-13589/14 мыйзам долбоорун (“Чет өлкөнүн агенттери”) жана үй-бүлөдөгү зомбулуктарга каршы кызматтарды каржыланган долбоорлорго бөгөт коюучу дагы башка мыйзамдарды кабыл албоо
- Үй-бүлөдөгү зомбулук катталган учурларда түшүнүктүү болуу үчүн Кылмыш-Жаза Кодексине өзгөртүү киргизүү - жабырлануучу жана күнөөлүү, жолдошунун жакын-алыс туугандары, кайын журту менен чогуу жашап жаткан учурда, же мурда жашаган болсо, анда Кылмыш Кодексинин беренелери жолдошуна, жарандык жолдошуна, мурунку жолдошуна жана мурунку жарандык жолдошуна тиешеси болуусу зарыл.
- Үй-бүлөдөгү зомбулуктан “жеңил” же “кичинекей” жаракат алып, жабырлануучу менен элдешип алса да күнөөлүүнү жазадан бошотуу деген беренени Кылмыш-Жаза Кодексинин 66-беренесинен алып салуу. Корук кат чарасын бузуу бул кылмыш иши экени тууралуу Административдик жана Кылмыш Кодексине өзгөртүү киргизүү.
- Үй-бүлөдөгү зомбулук мыйзамы төмөнкүлөрдү камтуусу зарыл:
  - Жабырлануучу жана күнөөкөр чогуу жашаса да, жашабаса да, турмуш кура элек түгөйлөргө, каттоодон өтпөгөн жубайларга, ажырашкан жубайларга же

жарандык жолдошуна, жубайдын же жарандык жолдошунун туугандарына, мурунку жубайдын же жарандык жолдошунун туугандарына тиешелүү;

- Үй-бүлөдөгү зомбулуктун жабырлануучусу убактылуу корук катка ээ болуусу жана соттун чечиминин негизинде узак убакыттагы корук катка ээ болуп, корук каттын эки формасы тең күнөөлүүнү чогуу жашаган үйдөн бошотууга талап кылышы керек;
  - Жабырлануучуга карата сот корук кат (коргоо) чечимин карап жаткан учурда, биринчи берилген көрсөтмөдөн тышкары милициядан башка далилдөөлөр талап кылынбасын. Зомбулуктан жапа чеккендер корук кат үчүн сотко түз кайрылышсын жана корук кат чечими кыска убакытта чыксын;
  - Үй-бүлөдөгү зомбулук кайсы учурда административдик – кайсы учурда кылмыш иши болушун так көрсөтүлсүн.
  - Сот корук кат чечимин бузганын же кылмыштык жагдай катары коргоо чечимин чыгарсын.
  - Үй-бүлөдөгү зомбулукка бөгөт коюучу жана ага карата жооп бере турган мамлекеттик органдын жоопкерчиликтерин так көрсөтүп берүү.
- Улуттук гендер жана үй-бүлөдөгү зомбулук саясатын өнүктүрүү жана аны ишке ашыруу, зомбулуктан жапа чеккендерге колдоо кызматын көрсөтүү иштерин аткарганга эл аралык донор уюмдардан Социалдык Өнүгүү Министрлигине жетиштүү каражаттарды бөлүп берүү.
  - Үй-бүлөдөгү зомбулукка жооп кайтаруу үчүн мыйзамдарды ишке ашыруу үчүн Ички Иштер Министрлигине жетиштүү түрдө кызмакерлерди, керектүү материалдарды жана тренингдер сыяктуу керектүү жардамдарды көрсөтүү.
  - Мамлекеттик каттоодон өтпөй дин аркылуу никеге турууга тыюу салып, нике тууралуу күбөлүгү жокторго никесин кыйган диний өкүлдөргө жаза колдонуу.
  - Жабырлануучунун же күнөөлүүнүн балдарынын жашына карабастан үй-бүлөдөгү зомбулуктун кесепетинен ажырашууга кезекте турууну жоюу үчүн Үй-бүлө Кодексине оңдоо киргизүү
  - Үй-бүлөдөгү зомбулуктун кайсы учурунда аксакалдар сотуна кайрылуу керектигин аныктоо үчүн Аксакалдар Соту жөнүндөгү мыйзамга оңдоо киргизүү. Эгерде жабырлануучу физикалык жактан жапа чегип же үй-бүлөлүк зомбулук

кылмыштык көз карашта болсо анда Аксакалдар Соту карабастан, жабырлануучу расмий сот системасында адилеттүү укугун коргошу керек.

- Президент жана Премьер Министр “Үй-бүлөдөгү зомбулук жана аялдарга карата зомбулукка бөгөт коюу жана күрөшүү боюнча Европа Кеңешинин Конвенциясын” ратификациялашы керек.

Ички Иштер Министрлигине

- Мыйзамдарды ишке ашырууда жана тренингдер БУУнун Баңгизат жана кылмыштуулук боюнча башкармалыгынын “Кылмыштуулукка бөгөт коюуну өнүктүрүү жана аялдарга карата зомбулукка адилеттүү жооп кайтаруу” жана “Аялдарга карата зомбулукка милиция кызматынын эффективдүү күрөшү” колдонмосу менен бир багытта болуусу зарыл.
- Ички Иштер Министрлигинин 2009-жылдын 28-сентябрындагы № 844-буйругундагы милиция кызматы жана үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү иштерине БУУнун Баңгизат жана кылмыштуулук боюнча башкармалыгынын стандарттарына ылайык милиция кызматкерлери үй-бүлөдөгү зомбулукка жооп кайтарууда кененирээк протоколдорду киргизүү боюнча өзгөртүүнү киргизүү. №844 буйрукта милиция кызматы төмөнкүлөрдү аткарууга тийиш:
  - Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендерге көбүрөөк көңүл буруп, жабырлануучуга мүмкүнчүлүктөрдү түзүп берип, жабырлануучуну күнөөлөгөн же басынткандан алыс болуп, анын үй-бүлөсүнүн биримдигинен да өз коопсуздугу, ден-соолугу жана жашоосу маанилүү.
  - Үй-бүлөдөгү зомбулук арыздарын кабыл алып аны каттоодон өткөрүү;
  - Үй-бүлөдөгү зомбулуктун жабырлануучуларына коргоо, иликтөө жана жардам алуу укуктарын маалымдоо;
  - Жабырлануучунун коопсуздугун жана жеке жашоосун коргоо максатында мониторинг жүргүзүү менен убактылуу баш коргоо чарасын киргизүү;
  - Кыска мөөнөттө соттун коргоо указына же башка сот менен байланышкан коргоо иштерине кайрылуу үчүн жардам көргөзүү;
  - Арыздарды иликтөө көрсөтмөлөрүн колдонуп, ишти прокурорго өткөрүп берүү;

- Жабырлануучунун жана прокурордун уруксатысыз ишти Аксакалдар Сотуна өткөрүп бербеш керек жана кылмыштуулук катышкан иштерди Аксакалдар Сотуна эч качан өткөрүп бербеш керек.
- Корук каттар үчүн мамлекеттик каттоо системасын түзүү жана аны колдонууну укук коргоо кызматкерлерине үйрөтүү.
- Жогоруда айтылган протоколдор жана БУУнун Баңгизат жана кылмыштуулук боюнча башкармалыгынын стандарттарына ылайык милициялык окуу жайларында, кайра окутуу жана квалификацияларын жогорулатуу курстарында үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү боюнча негизги милдеттүү окуу планын иштеп чыгуу жана аны окутуу.
- Милиция кызматкерлерин окутуу жана техникалык жардам алуу үчүн ЕККУ сыяктуу улуттук жана эл аралык өкмөттүк эмес уюмдар жана агентстволор менен кызматташуу.
- Үй-бүлөдөгү зомбулукка кечиктирилбестен ыкчам жооп кайтаруу үчүн жергиликтүү милиция кызматкерлерин унаа сыяктуу керектүү ресурстар менен камсыздоо.
- Милиция кызматкерлери үй-бүлөдөгү зомбулук арызын “үй-бүлөдөгү зомбулук” категориясы катары каттап, Административдик Кодексинин 66-з (үй-бүлөдөгү зомбулук) беренеси боюнча каттоосун көзөмөлдөө. Укук коргоо органдарын үй-бүлөдөгү зомбулук окуяларын тийиштүү Административдик жана Кылмыш Кодексинин беренелерин так билүү боюнча окутуу.
- Кыргызстандын бардык облустарындагы милиция кызматтарында атайын пункттарды же район деңгээлдеги негизги пункттарды өнүктүрүүнү колдоо.
- Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендер кайрылуу үчүн системаларды башка министрликтер жана Башкы Прокуратура менен бирге иштеп чыгуу. Бардык укук коргоо кызматкерлери жабырлануучулар үчүн колдо бар кызматтарды билишин талап кылуу жана ал кызматтарды жабырлануучуларга уруксаты менен билдирүү.
- Милиция кызматына айымдарды, ар башка улуттун жана диндин өкүлдөрүн, анын ичинде коңшу милиция кызматкерлерин тартуу.
- Өз каалоосу менен турмуш курууну талап кылган Үй-бүлө Кодексинин бузулушун иликтөө.

- Үй-бүлөдөгү зомбулук, мажбурлап үйлөнтүү жана аларды иликтөө, айыптоо жөнүндөгү маалыматтардын топтомун жакшыртуу жана жайылтуу.

Социалдык Өнүктүрүү Министрлигине

- Айыл жерлерде жана шаарларда үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендер үчүн убактылуу жай, психологиялык, укуктук жана башка кызматтардын бар болуусун камсыздоо. Балалуу аялдар, мүмкүнчүлүгү чектелген аялдар, алсыз аялдар, анын ичинде, лезбиян, бисексуал жана трансгендер (ЛБТ) инсандарына убактылуу баш калкалоочу жайдын бар болуусун камсыздоо.
- Эл аралык стандартка ылайык үй-бүлөдөгү зомбулуктун жабырлануучулары үчүн кызматтардын эң жакшы практикалардын көрсөтмөлөрүн иштеп чыгуу жана аларды жайылтуу.
- Жергиликтүү Өкмөттүк Эмес Уюмдар жана эксперттер менен биргеликте төмөнкү акцияларды өткөрүү:
  - Үй-бүлөдөгү зомбулук, жашы жете элек жана мажбурлап үйлөнтүү- бул кылмыш экенин жалпы элге түшүндүрүү иштерин жүргүзүү;
  - Үй-бүлөдөгү зомбулук, жабырлануучуну күнөөлөө жана басынтуу менен күрөшүү;
  - Коомго колдо бар кызматтардын бар экендигин жайылтуу.
- БУУнун Калк жайгаштыруу жана өнүктүрүү фонду сыяктуу эл аралык агентстволор жана министрликтер менен бирге үй-бүлөдөгү зомбулук боюнча ар тараптуу кайрылууну (арыз жазууну) иштеп чыгуу жана ишке ашыруу, анын ичинде жабырлануучу конфиденциалдуу түрдө саламаттык, психологиялык, убактылуу баш калкалоочу жай жана укуктук кызматтарын алуусуна шарт түзүү.

Юстиция Министрлигине жана Жогорку Сотко

- Укуктук тренингдер жана саясаттар БУУнун Баңгизат жана кылмыштуулук боюнча башкармалыгынын “Кылмыштуулукка бөгөт коюуну өнүктүрүү жана аялдарга карата зомбулукка адилеттүү жооп кайтаруу” колдонмосу менен бир багытта болуусун камсыздоо.

- Сотторду үй-бүлөдөгү зомбулуктар тууралуу мамлекеттик мыйзамдар жана эл аралык милдеттенмелер, жана үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү жолдорун окутуу. Мындай тренингдер төмөнкүлөрдү камтышы зарыл:
  - Жабырлануучуга көңүл буруучу жагдай;
  - Административдик жана Кылмыш Кодексиндеги үй-бүлөдөгү зомбулук иштерин категорияларга бөлүү боюнча багыт берүү;
  - Үй-бүлөдөгү зомбулук иштеринде ортомчулуктун кереги жок экенин көрсөтүү;
  - Жабырлануучу өзү талап кылмайын бул ишти Аксакалдар Кеңешине өткөрүп бербөө боюнча көрсөтмө жана эч качан кылмыш иштерин Аксакалдар Кеңешине өткөрүп бербөө;
  - Соттун чечими менен корук кат чарасын чыгаруу боюнча колдонмо (анын ичинде күнөөлүү үйдөн чыгып кетүүсүн талап кылуу);
  - Корук кат чарасын бузгандарга жаза колдонуу жана сот иштерин коргоо боюнча багыт берүү.

Башкы Прокуратурага

- Улуттук жана эл аралык мыйзамдарына жана БУУнун Баңгизат жана кылмыштуулук боюнча башкармалыгынын стандарттарына ылайык үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү боюнча тренингдерге милдеттүү түрдө негизги окуу планын түзүп, прокурорлорду окутуу.
- Үй-бүлөдөгү зомбулук иштери иликтенип, мыйзам чегинде күнөөлүү жоопко тартылуусуна көңүл буруу жана үй-бүлөдөгү зомбулуктун кесепетинен физикалык же психологиялык жаракат алса кылмыштуулук беренеси боюнча иш козгоону камсыздоо.
- Прокурорлорду үй-бүлөдөгү зомбулуктун кайсы иштерин Аксакалдар Сотуна жиберүү боюнча окутуу жана үй-бүлөдөгү зомбулукта кылмыштуулук аралашкан болсо, канчалык кичине болгон күндө да аны Аксакалдар Сотуна жиберүүгө тийиш эмес.
- Үй-бүлөдөгү зомбулук иштеринин иликтөөсүн жана жоопко тартуу процессин, алардын туура иликтенип, классификацияланып жана жоопко тартылып жатканына мониторинг жүргүзүү жана көзөмөлдөө.

- Бардык корук кат коргоо чараларынын иликтенишине мүмкүнчүлүк түзүп берүү, жана эгерде укук коргоо кызматкерлери аны аткара албай калса, анда ага дисциплиналык же санкциялык жаза берүү
- Үй-бүлө Кодексинин беренесине ылайык, бирөөнүн өз каалоосуна каршы үйлөнүп алса аны жоопко тартып, Кылмыш-Жаза Кодексинин санкцияларын ала качкан адамдарга колдонууну камсыздоо.

Саламаттыкты Сактоо Министрлигине

- Үй-бүлөдөгү зомбулуктун жабырлануучусунун макулдугусуз медицина кызматкерлери милицияга же (үй-бүлө мүчөлөрүнө дагы) маалымат бербеш керек экендиги тууралуу Дүйнөлүк Саламаттыкты Сактоо Уюмун клиникалык жана саясат колдонмосунун багыты боюнча жана “Үй-бүлөдөгү зомбулук, кыйноо жана башка ырайымсыз, адамкерчиликсиз же адамды кемсинтүү жана жазалоо боюнча практикалык колдонмосуна өзгөртүүнү киргизүү.
- Практикалык колдонмодогу өзгөртүүлөрдүн ишке ашырылышын жана бардык, анын ичинде айыл жана шааарлардагы медицина кызматкерлерин колдонмо тууралуу окутууну камсыз кылуу. Тренингдер колдонмонун төмөнкү аспектерине басым жасоосу керек:
  - Жабырлануучуга башка кызматтарды көрсөтүүдө конфиденциалдуулукту сактоо жана анын макулдугу;
  - Жабырлануучуга көңүл бөлүү жана анын кадыр-баркын, ден-соолугун калыбына келтирүү үчүн күрөшүү, күнөөлөгөндөн жана басынтуудан оолак болуу, үй-бүлөнүн бүтүндүгүнөн да өз коопсуздугу жогору экенин билдирүү;
  - Үй-бүлөдөгү зомбулук катталганда аны соттук экспертизага жиберүү;
  - Жапа чеккен аялды текшерип жатканда медициналык кызматкер айымды камсыз кылуу же жабырлануучунун каалоосу менен медициналык кызматкер айымды катыштыруу.
- Үй-бүлөдөгү зомбулуктун жабырлануучусу кайрыла турган түшүнүктүү көп сектордук системаны иштеп чыгуу үчүн башка министрликтер жана Башкы Прокуратура менен бирге иш алып баруу;
- Үй-бүлөдөгү зомбулук жана зордуктоолор менен күрөшүү үчүн сексуалдык зомбулуктагы ден-соолукту сактоо протоколуна өзгөртүүлөрдү киргизүү.

Адам укуктары иштери боюнча Акыйкатчыга

- Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендерди милицияга катталуу үчүн арыз менен кайрылуу үчүн жана башка кызматтарга, анын ичинде психологиялык, медициналык, укуктук жана убактылуу баш калкалоочу жай жардамдарын алуу үчүн жиберүү.
- Үй-бүлөдөгү зомбулук тууралуу бардык кызматкерлерди мамлекеттик жана эл аралык мыйзамдардын талаптарына ылайык окутуу жана үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүүдө алардын аткаруучу ролун билдирүү.
- Акыйкатчынын жергиликтүү өкүлчүлүктөрүндөгү кызматкерлер үй-бүлөдөгү зомбулук боюнча милиция кызматтарында катталган арыздарды, каттоолорду жана иликтөө-иштери боюнча мониторинг жүргүзүү, милиция кызматкери тарабынан эч кандай чара көрбөсө же туура эмес иш алып барса, анда Башкы Прокуратурага билдирүү.
- Акыйкатчынын адам укуктары боюнча бир жылдык отчетуна үй-бүлөдөгү зомбулуктарды маанилүү маселе катары киргизүү.

Кыргыз республикасынын өкмөтүнүн жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелерди чыңдоо боюнча мамлекеттик агенттигине

- Кыргызстандын бардык аймактарында жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары коомчулукта үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү чараларын камсыздоо.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын этностук, диний саясат жана жарандык коом менен өз ара аракеттенүү бөлүмүнө

- Жашы жете элек, өз каалоосуна каршы жана полигамиялык никеге бөгөт коюу үчүн диний жолдор менен нике кыйгандарга колдонмо иштеп чыгуу жана диний топторго, алардын жетекчилерине бул колдонмону колдонуусуна чакыруу.
  - Нике кыюуга чейин үйлөнгөн жубайлардын нике тууралуу мамлекеттик күбөлүгүн көрүү;
  - Үйлөнө турган жубайлардын жаш курагын суроо;
  - Нике кыюуга чейин үйлөнө турган жубайлардан өз-өзүнчө макулдугун алуу;

- Эки тараптын башка никеси жок экенин билүү.
- Жашы жете элек жана өз каалоосуна каршы турмуш куруу жана үй-бүлөдөгү зомбулукка бөгөт коюу үчүн диний жетекчилерге Үй-бүлө Кодекси жана Кылмыш-Жаза Кодекстери боюнча тренингдерди өтүү.

Мамлекеттик Каттоо Кызматына

- Каттоодон өткөрүп жаткан кызматкер Үй-бүлө Кодексиине ылайык никеге туруп жаткан жубайлардын жаш курагын, никеге туруу макулдугун жана эч бир тараптын башка никеси жок экенин каттоодон өткөрөөрдөн мурда өз алдынча билүүсү керек.
- Каттоодон өткөрүп жаткан бардык кызматкерлерди никени каттоодон өткөрүү, никеге туруу үчүн мыйзамдуу жаш курагын сурап, эки тараптын макулдугун алуу талаптарын, ала качуу кылмышы, бойго жете элек, мажбурлоо жана полигамия сыяктуу мыйзам тыюу салган никеге туруу жөнүндөгү мамлекеттик мыйзамдар тууралуу окутуу.
- Өз каалоосуна каршы же 18 жаштан төмөн жаштагылардын турмуш куруусун укук коргоо органдарына билдирүүсүн камсыздоо.

Диний Тажрыйбаларга

- Нике кыюу учурунда бойго жете элек, мажбурлоо жана көп аял алуу никелерине бөгөт коюу максатында этностук, диний саясат жана жарандык коом менен өз ара аракеттенүү бөлүмү тарабынан даярдалган колдонмону колдонуу.
- Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендерге жашыруун түрдө убактылуу баш калкалоочу жай, кризистик борборлорду, психологиялык кеңеш берүү, ден-соолугун текшертүү жана укуктук кеңеш берүү жардамдарына багыт берүү.

Аксакалдар Кеңешине

- Үй-бүлөдөгү зомбулуктун бардык түрү кылмыш иши катары каралып, тез арада укук коргоо органдарына билдирүүсүн камсыздоо. Милиция кызматкери, сот же прокурорлор тарабынан үй-бүлөдөгү зомбулук иши аксакалдар сотуна

жиберилген болсо, анда тез арада Юстиция Министрлигине же Башкы Прокуратурага билдирүүсү керек.

- Аксакалдар сотунун бардык мүчөлөрүн үй-бүлөдөгү зомбулук мыйзамдары жана ага карата жооп кайтаруу боюнча окутуу. Тренингдер төмөнкүлөрдү камтышы керек:
  - Үй-бүлөдөгү зомбулукту аксакалдар соту карай алган жана карабай турган түрлөрү, ошондой эле кайсы учурда аларга укук коргоо органдары жиберет;
  - Жабырлануучуга ортомчулар качан зыян алып келет;
  - Үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүүдө жабырлануучуга көңүл бөлүүчү эң жакшы практикалар.
- Жабырлануучуларга убактылуу жашай турган жай, кризистик борборлор, психологиялык кеңештерди берүү, ден-соолугун текшертүү жана укуктук жардам сыяктуу кызматтарды сунуштоо.

Европадагы Коопсуздук жана Кызматташтык Уюмуна

- Коопсуздук секторундагы реформаларында Кыргызстандын өкмөтү жана жергиликтүү өкмөттүк эмес уюмдар менен бирге иш алып барууну улантуу, жана БУУнун Баңгизат жана кылмыштуулук боюнча башкармалыгынын стандарттарына ылайык милиция кызматкерлерин, прокурорлорду жана сотторду үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү боюнча окутуу.
- Милиция кызматындагы Окутуу Институтунда үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү боюнча негизги окуу планды иштеп чыгуу жана ишке ашырууда Ички Иштер Министрлигин колдоо жана аны менен бирге иш алып баруу.
- Милиция кызматына айымдарды, ар башка улуттун жана диндин өкүлдөрүн кабыл алуу жана окутуу боюнча Ички Иштер Министрлиги менен бирге иш алып баруу.

Европа Кеңешинин Парламенттик Ассамблеясына (ЕКПА)

- ЕКАП тарабынан Демократия үчүн Кызматташуу статусун алып жаткандагы адам укуктарын коргоо убадалары боюнча реформаларды ишке ашырууда Кыргызстан өкмөтүнүн кадамдарын, анын ичинде үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүүдөгү иш-аракеттерине мониторинг жүргүзүү,

- Үй-бүлөдөгү зомбулукка жана аялдарга карата зомбулук боюнча Стамбул Конвенциясын ратификациялоо боюнча өкмөттү үндөө.

Европа Биримдиги жана ага мүчө өлкөлөр сыяктуу Кыргызстандын ички кызматташ уюмдарына

- Кыргыз өкмөтү менен эки же көп тараптуу сүйлөшүүлөрдө үй-бүлөдөгү зомбулук жана аялдарга карата зомбулук негизги маселе катары көтөрүү жана мындай зомбулуктар менен күрөшүүдө социалдык кызматты, укук коргоо жана сот системаларында реформаларды жүргүзүүнү сунуштоо.
- Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендер баш калкалоочу убактылуу жана узак убакыттагы жайларды жана башка негизги психологиялык кеңеш жана укуктук жардам берүүлөрдү каржылоо. Айыл, шаарларда жана алсыз топтордо көрсөтүлгөн кызматтар аялдардын жана кыздардын керегине жарап жаткандыгын камсыздоо.
- Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендер арыздана ала турган көп сектордук системаны иштеп чыгуу жана ишке ашырууну колдоо үчүн каржы жана башка жардам берүү.
- Үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү жана ага бөгөт коюу боюнча бардык сектордогу агенттиктер жана инсандардын ортосундагы маалымат бөлүшүүнү камсыздоо үчүн ар кандай улуттук жана регионалдык кызматташууларды, жолугушууларды уюштуруу жана ар тараптуу колдоо.
- Өкмөттүк Эмес Уюмдардын иш-чараларын дискриминациялоочу жана чектөөчү Пропаганда Мыйзамы жана Чет Өлкөлүк Агент Мыйзамы сыяктуу мыйзамдарды кабыл албоого өкмөттү үндөө.

Кыргызстандагы Өкмөттүк Эмес Уюмдарга

- Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендер арыздана ала турган көп сектордук системаны өкмөт менен бирге иштеп чыгууга катышуу. Кызматкерлерди жабырлануучунун макулдугу менен мындай системаны колдонууну окутуу.
- Үй-бүлөдөгү зомбулукка жооп берүү үчүн жумушчуларды эл аралык стандарттагы окуулар менен окутуу. Тренингдер жашыруун, жабырлануучуга көңүл бөлүүчү жана макулдугун алуу принциптерин камтышы керек.

- Милиция кызматкерлерин, сотторду, прокурорлорду жана соттук эксперттерди жабырлануучуга көңүл бөлүү методу жана БУУнун Баңгизат жана кылмыштуулук боюнча башкармалыгынын стандарттарына ылайык окутуу үчүн Ички Иштер Министрлигинин, Башкы Прокуратуранын жана Жогорку Соттун милиция кызматкерлери, сот жана прокурорлорду окутуу агентстволору менен бирге иш алып баруу.
- Үй-бүлөдөгү зомбулук менен күрөшүү жана ага бөгөт коюу боюнча ар кандай сектордогу агенттиктер жана инсандардын ортосундагы маалымат бөлүшүүнү камсыздоо үчүн ар кандай улуттук жана регионалдык кызматташууларды иштеп чыгуу, мыйзамдарга жана саясатка таасир берүүчү эдвокаси жана акцияларды өткөрүү.
- Үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккен ЛГБТ азчылыктарга, мүмкүнчүлүгү чектелген, алкогольго жана баңгизатка көз каранды болгон жарандарга, айымдарга жана кыздарга, бардыгына ар тараптуу кызматтарга жана колдоолорго мүмкүнчүлүк берүү үчүн жарандык коомдун башка секторлору менен бирге иштешүү жана координациялоо.

“Сизди өлтүрө турган болсо бизге чалыңыз”

Кыргызстандагы үй-бүлөдөгү зомбулукка карата мамлекеттин чара көрүүсү

Кыргызстандагы 15-49 жаштагы аялдардын жана кыздардын үчтөн бир бөлүгүнө үй-бүлөдөгү зомбулук тескери таасирин тийгизет. Өкмөт жабырлануучуларды коргоо, ар тараптуу кызматтарды жана адилеттикке жетүүгө мүмкүнчүлүктөрдү камсыздоодон аксап келет.

“Сизди өлтүрө турган болсо бизге чалыңыз” Кыргызстандагы үй-бүлөдөгү зомбулукка карата мамлекеттин чара көрүүсү документи жана изилдөө учурундагы 90 интервью, анын ичинде үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккен 28 адам тастыктагандай, үй-бүлөдөгү зомбулук негизинен аялдардын күйөөсү же партнери тарабынан ишке ашырылат. Бычак менен сайуу, муунтуу, зордуктоо, уруп-сабоо, эл алдында шылдыңдоо жана медициналык кызматтарга бөгөт коюу сыяктуу үй-бүлөдөгү зомбулуктардын түрлөрүн жабыркаган аялдар айтып беришкен.

Кыргызстан 2003-жылы үй-бүлөдөгү зомбулук тууралуу мыйзам кабыл алган. Бирок, бул документ баяндагандай мындай кордуктарга мамлекет тарабынан күрөшүү чаралары тиешелүү деңгээлде эмес. Көпчүлүк мамлекеттик кызматкерлер үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккендерди күнөө кылгандар менен кайрадан жараштырууга үндөйт. Мамлекеттеги кызмат өкүлдөрү үй-бүлөдөгү зомбулук тууралуу арыздарын каттабай, же териштирбей, корук катын жазуудан баш тартып, үй-бүлөдөгү зомбулукту мааниси жок таарынычтардын бири катары баалагандары тууралуу жабырлануучулар айтып беришти. Кээ бир жабырлануучулар корккондорунан же ар кандай басымдын негизинде эч качан арыз жазышкан эмес же жазса да, арыздарын кайрадан алууга мажбур болгонун айтышкан. Баш калкалоочу жайлар же башка кызматтардын ылайыгы жоктугунан жабырлануучулар мындай кыйынчылыктарда бараарга жер жок деп сезишет.

Жаңы мыйзамды карап чыгууда жашоого коркунуч алып келген көйгөй менен күрөшүү үчүн азыркы учур Кыргызстан үчүн маанилүү.

Хюман Райтс Вотч уюму үй-бүлөдөгү зомбулук тууралуу жаңы мыйзам жабырлануучуларды коргоп, ишенимдүү болууга Кыргызстандын өкмөтүн чакырат. Милиция, прокурор жана сот кызматынын өкүлдөрү үй-бүлөдөгү зордуктарды тергеп жана күнөөлүүлөргө жазасын берүү керек. Кыргызстандын бардык аймагындагы үй-бүлөдөгү зордуктан жапа чеккендерге баш калкалоочу жай, медициналык, психологиялык жана укуктук кызматтарга ээ болуусуна өкмөт шарт түзүп берүүсү керек.

Кыргызстандын түштүгүндөгү аялдар үчүн баш калкалоочу жайдагы керебеттер. Баш калкалоочу жайлар Кыргызстанда өтө аз жана алардын кээ бири гана мамлекеттик жардам алат.

© Хиллари Марголис тарткан сүрөт / Хюман Райтс Вотч